

Dezinformacja

Wpływ efektu potwierdzenia na odbiór informacji

Temat: W jaki sposób odbieramy informacje? Efekt potwierdzenia

Autor: Maciej Sopyło

Poziom edukacyjny: Szkoły ponadpodstawowe, klasy 7-8 szkół podstawowych

Poziom edukacyjny: do zastosowania na lekcjach edukacji obywatelskiej, języka polskiego, informatyki, godzinie wychowawczej i innych

Podstawa programowa: Umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł.

Czas trwania: 45 minut

Cel zajęć: Pokazanie, że na ocenę wiarygodności informacji wpływają nasze wcześniejsze doświadczenia, wiedza, wartości i przekonania. Uświadomić, że twórcy dezinformacji mogą świadomie tworzyć przekazy, które trafiają do określonych grup odbiorców. Każdy i każda z nas może mieć swoje „słabe punkty” i być podatna na dezinformację.

Po zajęciach osoby uczestniczące:

- rozumieją, że wcześniejsza wiedza, doświadczenia i przekonania wpływają na to, jak oceniamy informacje,
- wiedzą, czym jest efekt potwierdzenia – tendencja do łatwiejszego przyjmowania informacji, które są zgodne z naszymi przekonaniami,
- wiedzą, że każdy może być podatny na określone rodzaje dezinformacji,
- rozumieją, że nasze przekonania i sposób odbierania informacji mogą wpływać na to, jak postrzegamy różne grupy społeczne, w tym grupy mniejszościowe.

IIIIIIII Przed zajęciami

- ➔ Na potrzeby tej lekcji warto nieco zorganizować układ sali. Ustaw krzesła w kręgu, bez stolików, aby uczniowie i uczennice wzajemnie się widzieli i czuli równi. To też pozwoli na wyjście z rutyny i wzbudzenie zainteresowania.
- ➔ Przed zajęciami obejrzyj film „Największy Druh. Efekt potwierdzenia w odbiorze informacji”, który może stanowić część zajęć. Informacje w nim zawarte mogą Ci się przydać do przeprowadzenia lekcji.

LINK DO FILMIKU

Wstęp 5–10 min

- ➔ Włącz film „Największy Druh. Efekt potwierdzenia w odbiorze informacji”. Zapytaj OU o ich refleksje dotyczące zachowań bohaterów:
 - Skąd Wielki Druh dowiedział się o Największym Druhu Dobromirze Sosnowieckim?
 - Co sprawiło, że informacje o nim uznał za prawdziwe?
 - W jaki sposób historia Największego Druha Dobromira Sosnowieckiego pasuje do obrazu świata Wielkiego Druha?
- ➔ Zaproś na zajęcia, które pozwolą pogłębić temat.

Film może, ale nie musi być częścią zajęć. Jeśli nie masz możliwości odtworzenia go podczas zajęć, we wstępie do lekcji możesz po prostu zaprosić na zajęcia poświęcone nieprawdziwym informacjom. Możesz też przekazać OU film do odtworzenia w domu, po lekcji.

Niezależnie od tego, czy wykorzystasz film podczas zajęć, możesz wysłać go rodzicom OU wraz z krótkim opisem lekcji. Dzięki temu zwrócisz ich uwagę na problem dezinformacji i pomożesz im lepiej zrozumieć to zagadnienie. To może ułatwić im wspieranie dzieci w bezpiecznym i świadomym korzystaniu z informacji w sieci.

1. Doświadczenie 15 min

Doświadczenie to wg Alice i Davida Kolbów (twórców Cyklu Kolba) element zajęć, w którym stykasz OU z poruszaną tematyką – próbujesz zainteresować ich i poruszyć emocje – tak, by wytworzyć ciekawość, zachęcić do zadawania pytań. Twoją rolą jest stworzyć bezpieczne warunki do doświadczenia, dbać o dobrostan OU, przeprowadzić ich przez ćwiczenie.

- ➔ Przedstaw OU dwie osoby, czyli stworzone na potrzeby ćwiczenia profile Anny i Kamila, którym będziecie przyglądać się podczas zajęć (patrz: Karta pracy nr 2 – Persony). Zaproś OU do pracy w grupach po 3-4 osoby. Rozdaj każdej grupie persony oraz po dwa nagłówki przygotowane na podstawie analiz Stowarzyszenia Demagog, czyli najstarszej polskiej organizacji zajmującej się weryfikacją informacji (patrz: Karta pracy nr 1 – Nagłówki do analizy) Wyjaśnij, że zadaniem OU nie jest ocena prawdziwości informacji, a zastanowienie się, której z dwóch person dana informacja może wydać się bardziej wiarygodna i dlaczego. Jakie wcześniejsze doświadczenia, wartości i przekonania danej persony mogą mieć tu znaczenie.

Przykłady zostały stworzone na potrzeby zajęć z pomocą ChatGPT, nawiązując do często pojawiających się w mediach i mediach społecznościowych tytułów i spraw. Staraliśmy się dobrać przykłady tak, by nie pogłębiały one stereotypów czy uprzedzeń. Jeśli uważasz, że w konkretnej klasie, w której będziesz realizować zajęcia któryś przykład niesie takie ryzyko, nie używaj go.

2. Refleksja 10 min

Refleksja to element zajęć, w którym rozmawiasz z uczniami i uczennicami doświadczeniu (ćwiczenie wyżej). Zadajesz pytania, które pomagają przeanalizować ćwiczenie. Dla Ciebie to doskonała okazja, by moderować, słuchać i dowiedzieć się, co grupa już wie, a jakiej wiedzy potrzebuje w pierwszej kolejności.

- ➔ Zaproś grupy OU do prezentacji swoich odpowiedzi. Poproś, by wcześniej przeczytały dany nagłówek oraz odpowiedziały na pytanie:

Co sprawiło, że dana informacja może wydawać się bardziej prawdopodobna dla danej persony (Anny albo Kamila)?

- ➔ Możesz notować skrótowo uzasadnienia decyzji. Zadawaj pytania dodatkowe:

- Czy wszystkie grupy wskazały tę samą osobę?
- Czy to, że jedna osoba łatwiej w coś uwierzy oznacza, że jest mniej inteligentna?
- Dla którego przykładu trudno (lub trudniej niż w innych przypadkach) było podjąć decyzję? Dlaczego?

3. Uogólnienie 10 min

To etap Cyklu Kolba, w którym przekładasz pojedyncze doświadczenie będące udziałem OU na ogólne prawdy i wiedzę. Tu ujawniasz swoją eksperckość lub to, że wiesz trochę więcej od nich. To wystarczy! Odpowiedzi, których nie znasz możecie poszukać razem.

- ➔ Wyjaśnij, że wszystkie nagłówki były dezinformacją i zostały zweryfikowane w ramach działań Stowarzyszenia Demagog, najstarszej organizacji fact-checkingowej w Polsce, czyli organizacji zajmującej się weryfikacją informacji.

Jeśli widzisz, że któryś z nagłówków szczególnie zainteresował osoby uczestniczące, poświęć mu więcej czasu. Wyjaśnij, które informacje były nieprawdziwe, korzystając z materiału dla nauczyciela – weryfikację informacji przygotowanych na podstawie strony Stowarzyszenia Demagog.

Pamiętaj jednak, że celem zajęć nie jest sprawdzanie prawdziwości wszystkich nagłówków. Warto to zrobić tylko wtedy, gdy widzisz, że fałszywa informacja może zostać zapamiętana jako prawdziwa albo ktoś ma wątpliwości, czy dany nagłówek jest fałszywy.

Podkreśl też, że weryfikacja dotyczy konkretnej sytuacji i konkretnej informacji. Nie należy automatycznie odnosić jego wyniku do innych, podobnych informacji.

- ➔ Przekaż OU podstawową wiedzę, powtarzając i rozszerzając informacje z filmu:
- ➔ Zapytaj, czy wiadomości (nagłówki), które czytały przekonałyby wszystkich? Dlaczego autor napisał je właśnie w taki sposób?
- ➔ Następnie zapoznaj OU z **pojęciami i mechanizmami związanymi z dezinformacją**:

Ludzie porównują nowe informacje z tym, co już wiedzą. To naturalny mechanizm, który pomaga nam szybko rozumieć świat i podejmować decyzje. Jednak gdy nowa informacja pasuje do naszego wcześniejszego obrazu świata, łatwiej uznajemy ją za wiarygodną.

Tę skłonność psychologowie nazywają **efektem potwierdzenia**. Dzięki temu, że nasz mózg korzysta z wcześniejszej wiedzy i doświadczeń, szybciej podejmujemy decyzje. Jednocześnie łatwiej uznajemy za wiarygodne informacje zgodne z naszym obrazem świata. Ten mechanizm dotyczy każdej i każdego z nas, o czym wiedzą twórcy dezinformacji.

W mediach społecznościowych częściej widzimy treści podobne do tych, które już oglądaliśmy lub z którymi się zgadzaliśmy. Różne grupy ludzi mogą widzieć w internecie zupełnie inne historie o tym samym świecie. Treści, które przedstawiają inne perspektywy niż nasza przestają nam się wyświetlać, z czasem możemy mieć wrażenie, że wszyscy myślą podobnie jak my. To zjawisko nazywamy **bańką informacyjną**.

Może to utrudniać nam zrozumienie innych osób i wzmacniać stereotypy. Jeśli przez dłuższy czas widzimy podobne przekazy na temat jakiejś grupy, możemy zacząć patrzeć na nią w uproszczony sposób i przypisywać cechy pojedynczych osób całej grupie. Możemy też – często niesłusznie – uznać, że bardzo różni się ona od nas.

To z kolei może prowadzić do **polaryzacji, czyli pogłębiania podziałów**. Coraz trudniej wtedy zrozumieć osoby, które myślą inaczej niż my. Im bardziej społeczeństwo jest podzielone i im mniej sobie ufamy, tym łatwiej rozprzestrzenia się dezinformacja. Z kolei dezinformacja może te podziały jeszcze bardziej pogłębiać.

Co możemy z tym zrobić?

Rozwiązaniem jest zadanie sobie pytania:

Czy wierzę w daną informację, bo mam na nią dowody, czy dlatego, że pasuje do mojej wizji świata?

4. Zastosowanie 10 min

Zastosowanie to element Cyklu Kolby, w którym dajesz OU szansę zastosowania nowej wiedzy w praktyce. Dla Ciebie to okazja do zobaczenia, czy OU zrozumiały treści, które poznawały. Dla OU – szansa zobaczenia, że to, czego się nauczyły ma praktyczną wartość.

- ➔ Wróć z OU do wybranych przykładów nagłówków (informacji, na których pracowały) i zaproś ich do zastanowienia się, jakich informacji potrzebują osoby (Anna i Kamil), by wiarygodnie ocenić daną informację.

Karta pracy nr 1

Nagłówki do analizy

- ✓ **Powstaje u nas Centrum Integracji Cudzoziemców. Będą tam mieszkać cudzoziemcy, choć mieszkańców nikt wcześniej o tym nie poinformował.**

*Komu ta informacja może wydać się bardziej wiarygodna?
Annie czy Kamilowi? Dlaczego?*

- ✓ **Polska szkoła ma oddzielny regulamin dla uczniów z Ukrainy.**

*Komu ta informacja może wydać się bardziej wiarygodna?
Annie czy Kamilowi? Dlaczego?*

- ✓ **Szkoła publiczna w Hamburgu zrezygnowała z lekcji muzyki, aby nie obrażać uczniów wyznających islam.**

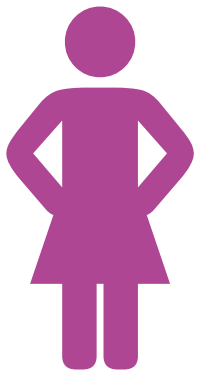
*Komu ta informacja może wydać się bardziej wiarygodna?
Annie czy Kamilowi? Dlaczego?*

- ✓ **Zdjęcie z przychodni ma potwierdzać, że szczepienia przeciw COVID-19 powodują zakażenia wirusem HIV.**

*Komu ta informacja może wydać się bardziej wiarygodna?
Annie czy Kamilowi? Dlaczego?*

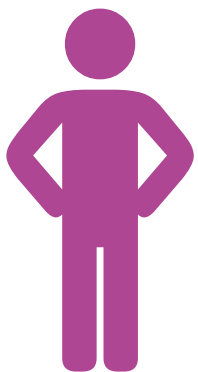
Karta pracy nr 2

Persony

Anna

Prowadzi niewielką firmę.
Angażuje się w życie lokalnej społeczności.
Ważne są dla niej stabilność,
odpowiedzialne wydatkowanie środków
publicznych i bezpieczeństwo.

Kamil

Uczeń szkoły ponadpodstawowej.
Działa jako wolontariusz.
Ważne są dla niego prawa człowieka,
współpraca i równe traktowanie.

Materiał dla nauczyciela – weryfikacji informacji na podstawie strony Stowarzyszenia Demagog

Centrum Integracji Cudzoziemców w Żarkach

Źródło (dostęp na 30.09.2026):

https://demagog.org.pl/fake_news/w-zarkach-powstaje-centrum-integracji-cudzoziemcow-wladze-gminy-dementuja/

Kluczowe zweryfikowane informacje: W mediach społecznościowych pojawiły się informacje, że w Żarkach powstaje Centrum Integracji Cudzoziemców, w którym mają być zakwaterowani migranci. W rzeczywistości władze gminy zdementowały te doniesienia. Budynki pokazywane w internecie nie miały związku z takim przedsięwzięciem, poza tym – Centrum Integracji Cudzoziemców oferują wsparcie administracyjne, prawne i integracyjne – nie są miejscem zakwaterowania cudzoziemców.

Regulamin dla uczniów z Ukrainy

Źródło (dostęp na 30.09.2026)::

https://demagog.org.pl/fake_news/zasady-dla-ukraincow-w-polskiej-szkole-to-fake-news-ktory-uderza-w-dzieci/

Kluczowe zweryfikowane informacje: Zdjęcie przedstawiające rzekomy regulamin obowiązujący wyłącznie uczniów z Ukrainy nie przedstawiało autentycznych zasad obowiązujących w polskiej szkole. Szkoły, którym przypisywano tę tablicę, zaprzeczyły, że taki regulamin funkcjonował. Demagog uznał przekaz za fałszywy.

To, że ta konkretna informacja była fałszywa, nie oznacza, że przypadki nierównego traktowania czy dyskryminacji nie zdarzają się w rzeczywistości. Weryfikacja dotyczy zawsze konkretnego twierdzenia, a nie całego problemu społecznego. Ten dotyczył sprawdzenia autentyczności dokumentu, a nie tego, czy istnieje dyskryminacja.

Zakaz lekcji muzyki w Hamburgu

Źródło (dostęp na 30.09.2026):

https://demagog.org.pl/fake_news/zakaz-lekcji-muzyki-w-hamburgu-ze-wzgledu-na-muzulmanow-wyjasniamy/

Kluczowe zweryfikowane informacje: Informowano, że szkoła w Hamburgu zrezygnowała z lekcji muzyki ze względu na uczniów wyznających islam. Demagog wykazał, że nie doszło do takiego zakazu, a przekaz opierał się na błędnej interpretacji lokalnej sytuacji.

Islam nie ma jednego, powszechnie obowiązującego stanowiska wobec muzyki. Podobnie jak w chrześcijaństwie czy judaizmie, w islamie istnieją różne nurty i różne sposoby interpretowania zasad religii. W różnych nurtach i tradycjach muzułmańskich można spotkać odmienne podejścia – od pełnej akceptacji muzyki, przez dopuszczanie jej w określonych okolicznościach, po bardziej restrykcyjne interpretacje dotyczące niektórych jej form. Twierdzenie, że „islam zakazuje muzyki”, jest zbyt daleko idącym uproszczeniem i nie oddaje różnorodności poglądów obecnych wśród muzułmanów.

HIV i szczepienia przeciw COVID-19

Źródło (dostęp na 30.09.2026):

https://demagog.org.pl/fake_news/hiv-polpasiec-i-szczepienia-powrot-medycznej-dezinformacji/

Kluczowe zweryfikowane informacje: W mediach społecznościowych pojawiły się wpisy sugerujące, że szczepienia powodują zakażenie wirusem HIV, a dowodem ma być plakat dotyczący półpaśca znajdujący się w przychodni. Demagog wykazał, że plakat był elementem kampanii edukacyjnej o półpaścu i nie miał żadnego związku z HIV ani ze szczepieniami. Nie istnieją dowody potwierdzające, że szczepionki powodują zakażenie wirusem HIV.

Autorzy dezinformacji często wykorzystują prawdziwe zdjęcia lub materiały, nadając im fałszywe znaczenie. Warto oddzielać autentyczny materiał od nieprawdziwej interpretacji, która została do niego dopisana.